

Пасинчук Кирило Миколайович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри підвищення кваліфікації та спеціальної підготовки у сфері цивільного захисту, Національний університет цивільного захисту України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6007-834X>

Костенко Віталій Олександрович, кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри управління у сфері цивільного захисту навчально-наукового інституту цивільного захисту, Національний університет цивільного захисту України, м. Черкаси, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6604-272X>

Поліванов Олександр Геннадійович, доктор філософії, доцент, доцент кафедри інженерної та аварійно-рятувальної техніки, Національний університет цивільного захисту України, м. Черкаси, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6396-1680>

Pasynchuk Kyrylo Mykolaiovych, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Advanced Training and Specialized Training in Civil Protection, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv, Ukraine, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6007-834X>

Kostenko Vitalii Oleksandrovyh, PhD in Public Administration, Associate Professor of the Department of Management in the Field of Civil Protection, Educational and Research Institute of Civil Protection, National University of Civil Protection of Ukraine, Cherkasy, Ukraine, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6604-272X>

Polivanov Oleksandr Hennadiiovych, PhD, Associate Professor of the Department of Engineering and Emergency Rescue Equipment, National University of Civil Protection of Ukraine, Cherkasy, Ukraine, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6396-1680>

**СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА ЄС У МЕЖАХ МЕХАНІЗМУ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЄС: ПРОЄКТИ ТА РОЗВИТОК
ІНСТИТУЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ**

**UKRAINE–EU COOPERATION WITHIN THE EU CIVIL
PROTECTION MECHANISM: PROJECTS AND INSTITUTIONAL
CAPACITY BUILDING**

Анотація

У статті досліджуються інституційні та організаційні аспекти співпраці України та Європейського Союзу в межах Механізму цивільного захисту ЄС (UCPM). Актуальність дослідження зумовлена зростанням масштабів гібридних загроз, воєнних ризиків, техногенних катастроф та необхідністю підвищення національної стійкості в умовах європейської інтеграції. Особливу увагу приділено участі України у спільних проєктах, спрямованих на посилення спроможностей реагування, удосконалення механізмів координації та розвиток інституційної спроможності у сфері цивільного захисту.

Метою статті є аналіз основних напрямів і результатів співпраці України та ЄС у сфері цивільного захисту, визначення впливу спільних ініціатив на модернізацію національної системи цивільного захисту та окреслення перспектив подальшої інтеграції у європейський безпековий простір. Методологічною основою дослідження є аналіз нормативно-правових актів, стратегічних програм, інструментів політики ЄС та практики реалізації проєктів. Застосовано структурно-функціональний і порівняльний підходи для оцінювання інституційних змін та розвитку механізмів кризового управління.

Результати дослідження свідчать, що участь України у Механізмі цивільного захисту ЄС та використання інструментів rescEU сприяють підвищенню операційної спроможності, розвитку взаємосумісності з державами-членами ЄС, удосконаленню процедур координації під час кризових ситуацій та впровадженню ризик-орієнтованих підходів до управління. Співпраця з ЄС у сфері цивільного захисту виступає важливим чинником інституційної трансформації та формування стійкої й адаптивної системи національної безпеки.

Ключові слова: цивільний захист; Механізм цивільного захисту ЄС; інституційна спроможність; співпраця Україна–ЄС; кризове управління; стійкість; публічне управління; rescEU.

Abstract

The article examines the institutional and organizational aspects of cooperation between Ukraine and the European Union within the framework of the EU Civil Protection Mechanism (UCPM). The relevance of the study is determined by the growing scale of hybrid threats, military risks, technogenic disasters, and the need to enhance national resilience in the context of European integration. Particular attention is paid to the participation of Ukraine in joint projects aimed at strengthening response capacity, improving coordination mechanisms, and developing institutional capacity in the field of civil protection.

The purpose of the article is to analyze the main directions and results of Ukraine–EU cooperation in the field of civil protection, to determine the impact of joint initiatives on the modernization of the national civil protection system, and to identify prospects for further integration within the European security framework. The research methodology is based on the analysis of regulatory documents, strategic programs, EU policy instruments, and

practical project implementation experience. Structural-functional and comparative approaches are applied to assess institutional changes and the development of crisis management mechanisms.

The study highlights the role of the EU Civil Protection Mechanism and rescEU instruments in strengthening Ukraine's operational capabilities, improving interoperability with EU Member States, and enhancing crisis coordination procedures. The results indicate that participation in European projects contributes to the implementation of modern risk-oriented approaches, digitalization of management processes, and alignment of national standards with EU requirements. The findings confirm that Ukraine–EU cooperation in civil protection represents an important element of institutional transformation and supports the formation of a sustainable and adaptive national security architecture.

Keywords: civil protection; EU Civil Protection Mechanism; institutional capacity building; Ukraine–EU cooperation; crisis management; resilience; public administration; rescEU.

Постановка проблеми. Трансформація безпекового середовища в Європі, зумовлена зростанням гібридних загроз, збройною агресією, масштабними техногенними ризиками та кліматичними викликами, суттєво підвищила значення систем цивільного захисту як на національному, так і на наднаціональному рівнях. У цьому контексті Європейський Союз посилив механізми кризового реагування, зокрема шляхом розвитку Механізму цивільного захисту ЄС (UCPM) та інструментів rescEU, спрямованих на підвищення колективної готовності та координації дій під час надзвичайних ситуацій.

Для України, яка перебуває в умовах повномасштабної воєнної агресії та одночасно стикається з техногенними й гуманітарними

викликами, співпраця з Європейським Союзом у сфері цивільного захисту набула стратегічного значення. Участь у спільних проєктах у межах UCPM передбачає не лише отримання оперативної допомоги, а й інституційну трансформацію, модернізацію управлінських механізмів та адаптацію національних стандартів до європейських вимог.

Попри зростання практичного значення співпраці України та ЄС у сфері цивільного захисту, питання формування інституційної спроможності та впливу європейських проєктів на модернізацію національної системи цивільного захисту залишаються недостатньо систематизованими у науковому дискурсі. Потребує ґрунтовного аналізу організаційно-правовий і управлінський вимір цієї взаємодії, а також її роль у зміцненні національної стійкості та інтеграції України до європейської архітектури безпеки.

Отже, проблематика статті полягає у необхідності визначення інституційного значення участі України в Механізмі цивільного захисту ЄС та з'ясування трансформаційного впливу спільних проєктів на формування сучасної, адаптивної й стійкої системи цивільного захисту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку системи цивільного захисту, управління ризиками та кризового менеджменту активно досліджуються як у вітчизняній, так і в зарубіжній науковій літературі. В українському науковому дискурсі значна увага приділяється проблемам модернізації Єдиної державної системи цивільного захисту, удосконаленню нормативно-правового забезпечення, підвищенню ефективності управління у сфері реагування на надзвичайні ситуації та впровадженню ризик-орієнтованого підходу.

Окремий напрям досліджень пов'язаний із реформуванням сектору безпеки і оборони України та адаптацією національного законодавства до стандартів Європейського Союзу. У наукових працях розглядаються

питання інституційної спроможності органів публічного управління, розвитку механізмів міжвідомчої координації, цифровізації управлінських процесів та формування стійкості держави до гібридних загроз.

У європейських дослідженнях значну увагу приділено функціонуванню Механізму цивільного захисту ЄС (UCPM), інструментам rescEU, розвитку спільних спроможностей держав-членів, а також формуванню інтегрованої системи кризового управління на наднаціональному рівні. Акцент робиться на посиленні взаємосумісності, стандартизації процедур реагування, обміні ресурсами та впровадженні принципів колективної відповідальності за безпеку.

Водночас, попри наявність значного масиву досліджень у сфері цивільного захисту та європейської інтеграції, питання практичної участі України у спільних проєктах у межах Механізму цивільного захисту ЄС та їхнього впливу на інституційну трансформацію національної системи цивільного захисту залишаються недостатньо комплексно висвітленими. Потребує подальшого наукового осмислення управлінський вимір цієї співпраці, зокрема її роль у формуванні стійкої та адаптивної системи публічного управління у сфері цивільної безпеки.

Мета статті. Метою статті є комплексний аналіз співпраці України та Європейського Союзу в межах Механізму цивільного захисту ЄС (UCPM), визначення основних напрямів реалізації спільних проєктів, а також оцінювання їхнього впливу на розвиток інституційної спроможності національної системи цивільного захисту.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких завдань:

– проаналізувати нормативно-правові засади функціонування Механізму цивільного захисту ЄС та участі України в ньому [1];

- охарактеризувати інструменти співпраці, зокрема використання механізмів координації та ресурсів rescEU [2];
- визначити управлінські та організаційні зміни, що відбуваються в системі цивільного захисту України під впливом європейської інтеграції [3];
- окреслити перспективи подальшого розвитку інституційної взаємодії у сфері цивільної безпеки.

У межах дослідження увагу зосереджено на аналізі практичної реалізації спільних ініціатив, їхнього значення для підвищення оперативної готовності, удосконалення механізмів міжвідомчої координації та впровадження сучасних підходів до управління ризиками, що відповідають європейським стандартам [2; 4].

Виклад основного матеріалу дослідження. Механізм цивільного захисту Європейського Союзу (UCPM) є одним із ключових інструментів формування колективної безпеки у сфері реагування на надзвичайні ситуації в межах Європейського Союзу та за його межами. Його правову основу визначено Рішенням № 1313/2013/ЄС [1], яке закріплює принципи солідарності, спільної відповідальності, координації ресурсів і взаємної допомоги між державами-учасницями. Подальше посилення механізму відбулося внаслідок прийняття Регламенту (ЄС) 2021/836 [2], який передбачив створення стратегічного резерву rescEU та розширення спільних спроможностей для реагування на масштабні кризи природного, техногенного й воєнного характеру. У межах цього підходу цивільний захист розглядається не лише як система ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, а як комплексний інструмент управління ризиками та підвищення стійкості суспільства.

Для України участь у Механізмі цивільного захисту ЄС має не лише оперативний, а й інституційний характер. Доступ до координаційних

інструментів Єдиного центру реагування (ERCC), участь у спільних навчаннях, обмін досвідом і інтеграція до процедур оцінки потреб дозволяють формувати нову модель управління надзвичайними ситуаціями, засновану на принципах багаторівневого врядування та міждержавної координації. Такий формат взаємодії сприяє переходу від автономної моделі реагування до моделі мережевого управління, у межах якої визначальними стають стандартизація процедур, цифрова взаємодія та оперативна сумісність служб. За даними Європейської Комісії, UCPM є одним із найбільш масштабних інструментів солідарності в історії ЄС, що забезпечує системну логістичну підтримку, стратегічне резервування ресурсів і координацію міжнародної допомоги [7].

Порівняльний аналіз функціонування систем цивільного захисту держав-членів ЄС дозволяє глибше оцінити трансформаційний потенціал участі України в UCPM. У країнах із розвиненими моделями багаторівневого врядування, зокрема у Німеччині, Франції та Польщі, система цивільного захисту базується на чіткій координації між національним, регіональним і місцевим рівнями управління, що забезпечує швидке прийняття рішень та ефективне використання ресурсів. Водночас у скандинавських країнах, таких як Фінляндія та Швеція, значна увага приділяється превентивному плануванню, розвитку культури готовності населення та інтеграції цивільного захисту в загальну систему національної стійкості.

У більшості держав ЄС цивільний захист інтегрований у ширшу концепцію комплексної безпеки, що передбачає тісну взаємодію між службами надзвичайних ситуацій, органами публічного управління, оборонними структурами та громадянським суспільством. Така модель забезпечує не лише оперативне реагування, а й стратегічне планування ризиків. Для України інтеграція до UCPM означає поступове впровадження

саме такого системного підходу, що поєднує оперативну готовність із довгостроковою стратегією розвитку.

В умовах повномасштабної воєнної агресії співпраця України та ЄС у сфері цивільного захисту трансформувалася з формату технічної взаємодії у стратегічне партнерство. Надана допомога охоплює енергетичне обладнання, мобільні госпіталі, засоби радіаційного, хімічного та біологічного захисту, обладнання для розмінування та гуманітарні ресурси. Проте ключовим є не лише обсяг поставок, а інституційний ефект цієї співпраці. З позицій теорії кризового менеджменту, ефективність системи реагування визначається здатністю до швидкої мобілізації ресурсів, гнучкістю управлінських рішень та рівнем координації між різними рівнями влади [5; 8]. Саме ці характеристики поступово імплементуються в українську систему цивільного захисту через інтеграцію до європейських процедур.

Використання інструментів rescEU [2] дозволяє Україні долучатися до механізмів стратегічного резервування та планування реагування на катастрофи великого масштабу. У державах ЄС резерви rescEU включають авіаційні засоби гасіння пожеж, медичні модулі, мобільні госпіталі та спеціалізоване обладнання для ліквідації наслідків хімічних і біологічних загроз. Доступ до таких ресурсів формує новий рівень безпеки та підвищує прогнозованість дій у кризових ситуаціях. Це відповідає принципам Сендайської рамкової програми зі зменшення ризику лих [6], яка передбачає перехід від реагування на наслідки до системного управління ризиками та формування стійкого суспільства.

Важливим напрямом трансформації є модернізація нормативно-правового та стратегічного забезпечення системи цивільного захисту України відповідно до Стратегії розвитку системи цивільного захисту до 2030 року [3]. Порівняльний аналіз із практиками ЄС демонструє, що

ефективність цивільного захисту залежить від рівня цифровізації управління, інтеграції інформаційних систем та функціонування центрів кризового реагування в режимі реального часу. У багатьох державах-членах впроваджені цифрові платформи моніторингу ризиків та системи раннього попередження, що інтегровані з національними службами безпеки. Україна, долучаючись до UCPM, поступово адаптує ці підходи, що сприяє підвищенню оперативності та прозорості управлінських рішень.

Окремого значення набуває розвиток людського капіталу. У країнах ЄС підготовка фахівців цивільного захисту здійснюється за уніфікованими програмами, що передбачають міжвідомчу кооперацію та участь у міжнародних навчаннях. Участь українських фахівців у спільних тренінгах та сертифікаційних заходах сприяє формуванню професійних компетентностей, що відповідають європейським стандартам кризового управління. Така взаємодія формує нову управлінську культуру, орієнтовану на адаптивність, гнучкість і стратегічне мислення.

Таким чином, порівняльний аналіз із державами ЄС демонструє, що інтеграція України до Механізму цивільного захисту не обмежується отриманням ресурсної підтримки, а передбачає глибоку інституційну трансформацію. Вона охоплює гармонізацію законодавства, модернізацію управлінських процедур, розвиток цифрової інфраструктури, удосконалення системи підготовки кадрів і формування ризик-орієнтованої моделі функціонування системи цивільного захисту. У стратегічному вимірі це сприяє формуванню стійкої, адаптивної та інтегрованої системи цивільного захисту, здатної ефективно реагувати на комплексні загрози воєнного, техногенного та природного характеру та забезпечувати поступову інтеграцію України до європейської архітектури безпеки.

Висновки. Проведений аналіз засвідчує, що участь України в Механізмі цивільного захисту Європейського Союзу є не лише

інструментом отримання міжнародної допомоги, а системним чинником інституційної трансформації національної системи цивільного захисту. Інтеграція до UCPM забезпечує поступовий перехід від фрагментарної моделі реагування до комплексної ризик-орієнтованої системи управління надзвичайними ситуаціями, заснованої на принципах багаторівневого врядування, міждержавної координації та стандартизації процедур.

Установлено, що ключовими напрямками трансформації є гармонізація нормативно-правової бази з європейськими стандартами, модернізація стратегічного планування відповідно до принципів Сендайської рамкової програми, цифровізація управлінських процесів та розвиток систем раннього попередження. Порівняльний аналіз із практиками держав-членів ЄС доводить, що ефективність цивільного захисту безпосередньо залежить від рівня інтеграції інформаційних систем, оперативної сумісності служб та здатності до стратегічного резервування ресурсів.

Доведено, що використання інструментів rescEU та механізмів координації ERCC сприяє формуванню в Україні нової моделі кризового управління, орієнтованої на адаптивність, гнучкість та швидкість прийняття рішень. В умовах воєнних загроз така модель дозволяє забезпечити підвищення стійкості критичної інфраструктури, оптимізацію логістичних процесів та ефективне управління комплексними ризиками.

Особливе значення має розвиток людського капіталу та впровадження європейських стандартів професійної підготовки фахівців у сфері цивільного захисту. Міжнародна взаємодія сприяє формуванню нової управлінської культури, що поєднує стратегічне мислення,

міжвідомчу координацію та відповідальність за прийняті рішення в умовах невизначеності.

Таким чином, інтеграція України до Механізму цивільного захисту ЄС виступає багатовимірним процесом, який охоплює нормативну, організаційну, управлінську та кадрову модернізацію. У стратегічному вимірі вона формує передумови для побудови стійкої, адаптивної та інтегрованої системи цивільного захисту, здатної ефективно реагувати на сучасні воєнні, техногенні та природні загрози, а також забезпечувати поступову інтеграцію України до європейської архітектури безпеки та кризового управління.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному осмисленні інтеграції України до Механізму цивільного захисту Європейського Союзу не лише як інструменту міжнародної допомоги, а як системного чинника інституційної трансформації національної моделі кризового управління. У роботі вперше акцентовано на взаємозв'язку між європейськими механізмами стратегічного резервування ресурсів, цифровізацією управлінських процесів та формуванням ризик-орієнтованої моделі функціонування системи цивільного захисту в умовах воєнних загроз. Запропонований підхід дозволяє розглядати участь України в УСРМ як складову ширшої інтеграції до європейської архітектури безпеки, що має довгостроковий управлінський та інституційний ефект.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання під час розроблення стратегічних документів у сфері цивільного захисту, удосконалення нормативно-правового забезпечення та адаптації національних процедур реагування до стандартів Європейського Союзу. Запропоновані положення можуть бути застосовані в діяльності органів публічного управління, під час

підготовки фахівців у сфері цивільного захисту, а також у процесі подальшої інтеграції України до європейських механізмів кризового управління.

Перспективами подальших досліджень є поглиблений аналіз механізмів цифрової інтеграції національної системи цивільного захисту з європейськими інформаційними платформами, а також оцінка довгострокового впливу участі в УСРМ на формування інституційної стійкості держави в умовах гібридних загроз.

Список використаних джерел

1. Decision No 1313/2013/EU of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on a Union Civil Protection Mechanism. Official Journal of the European Union. 2013. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32013D1313> (дата звернення: 04.03.2026).
2. Regulation (EU) 2021/836 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2021 amending Decision No 1313/2013/EU on a Union Civil Protection Mechanism. Official Journal of the European Union. 2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R0836> (дата звернення: 04.03.2026).
3. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Стратегія розвитку системи цивільного захисту України на період до 2030 року : офіц. вид. Київ, 2021. URL: <https://dsns.gov.ua> (дата звернення: 04.03.2026).
4. Alexander D. Principles of emergency planning and management. Oxford : Oxford University Press, 2015. 312 p.
5. Boin A., 't Hart P., Stern E., Sundelius B. The Politics of Crisis Management: Public Leadership Under Pressure. Cambridge : Cambridge University Press, 2017. 201 p.

6. United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR). Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030. Geneva : United Nations, 2015.
7. European Commission. EU Civil Protection Mechanism: Facts & Figures 2024. Brussels : European Commission, 2024.
8. Comfort L. K. Managing Intergovernmental Responses to Terrorism and Other Extreme Events. *Publius: The Journal of Federalism*. 2007. Vol. 37, No. 3. P. 378–399.

References

1. Decision No 1313/2013/EU of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on a Union Civil Protection Mechanism. (2013). Official Journal of the European Union. Retrieved March 4, 2026, from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32013D1313>
2. Regulation (EU) 2021/836 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2021 amending Decision No 1313/2013/EU on a Union Civil Protection Mechanism. (2021). Official Journal of the European Union. Retrieved March 4, 2026, from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R0836>
3. State Emergency Service of Ukraine. (2021). Strategy for the Development of the Civil Protection System of Ukraine until 2030 [Stratehiia rozvytku systemy tsyvilnoho zakhystu Ukrainy na period do 2030 roku]. Kyiv. Retrieved March 4, 2026, from <https://dsns.gov.ua>
4. Alexander, D. (2015). Principles of emergency planning and management. Oxford: Oxford University Press.
5. Boin, A., 't Hart, P., Stern, E., & Sundelius, B. (2017). The politics of crisis management: Public leadership under pressure. Cambridge: Cambridge University Press.

6. United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR). (2015). Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030. Geneva: United Nations.
7. European Commission. (2024). EU Civil Protection Mechanism: Facts & Figures 2024. Brussels: European Commission.
8. Comfort, L. K. (2007). Managing intergovernmental responses to terrorism and other extreme events. *Publius: The Journal of Federalism*, 37(3), 378–399.